

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH

Biuletyn

DOKUMENTY ROBOCZE • EKSPERTYZY • KOMUNIKATY • OPINIE • LISTY

SERIA Z • NR 37 - 2002 • LICZBA STRON 9 (s. 437-445) • © PISM • NR EGZ.

1913.20

DOKUMENT ROBOCZY

Ewa Maziarz

Skutki przystąpienia Hiszpanii do WE

(okres początkowy: 1986-1992)

1. Hiszpańskie oczekiwania i traktat akcesyjny – 2. Skutki przystąpienia do WE –
3. Uwagi końcowe

1. Hiszpańskie oczekiwania i traktat akcesyjny

Hiszpania ubiegała się o członkostwo we Wspólnotach Europejskich w 1962 r.¹, jednak państwa Wspólnot ustosunkowały się do tej propozycji negatywnie: uważano, że przyłączenie kraju pozostającego pod dyktatorskimi rządami generała Francisco Franco y Bahamonde (1939-1975) mogłoby naruszyć demokratyczny charakter WE. Przystąpienie Hiszpanii do WE stało się możliwe dopiero po wprowadzeniu w tym państwie systemu demokratycznego, a uzyskanie członkostwa poprzedzone zostało wieloletnimi negocjacjami akcesyjnymi, w trakcie których Hiszpania dostosowywała swoje prawo,

¹ W 1959 r. wprowadzono Plan Stabilizacyjny, mający na celu częściową liberalizację handlu – reorientację autarkicznej gospodarki hiszpańskiej. W tym samym roku Hiszpania została członkiem OECD, co umożliwiło m.in. dostęp do kredytów takich instytucji finansowych, jak Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IMF).

gospodarkę i administrację do standardów, jakich spełnienia Wspólnoty Europejskie wymagały od swoich członków.

Po śmierci generała Franco (1975) w Hiszpanii nastąpiło ewolucyjne przywrócenie rządów demokratycznych. Wybrany według demokratycznych procedur w 1977 r. nowy rząd premiera Adolfo Suáreza za najważniejszy cel polityki zagranicznej uznał wprowadzenie państwa do WE i NATO². Kierunek podjętych działań wynikał w dużej mierze ze względów politycznych: dążenia do umocnienia stabilności państwa i zabezpieczenia się poprzez integrację z WE przed powrotem rządów autorytarnych. Wniosek o członkostwo we Wspólnotach złożono w 1977 r. a w lutym 1979 r. oficjalnie rozpoczęto negocjacje akcesyjne. Integrację ze Wspólnotami Europejskimi popierały wszystkie kręgi społeczne i wszystkie partie polityczne – co określano terminem „europeizm bezkrytyczny” (*europismo acritico*)³. Wspólnota była postrzegana przez społeczeństwo jako organizacja gwarantująca stabilność przemian politycznych i intensywny rozwój gospodarczy państwa, a integracja stanowiła optymalną metodę wyjścia z dotychczasowej międzynarodowej izolacji Hiszpanii.

Oczekiwano, że dzięki środkom finansowym Wspólnot zostanie przyspieszony rozwój regionów najsłabiej rozwiniętych, nastąpi modernizacja przemysłu, unowocześnienie rolnictwa, wzrost dochodów z turystyki i szybszy rozwój gospodarczy kraju. Fundusze regionalne WE miały przyczynić się do polepszenia jakości i wzrostu produkcji, zapewniając ludności zatrudnionej w rolnictwie lepsze perspektywy rozwoju, a otwarcie nowych rynków zbytu na produkty rolne, wytwarzane taniej niż w WE, miało zwiększyć poziom dochodów tej części społeczeństwa. Obawy budziła natomiast niska konkurencyjność⁴ hiszpańskiego przemysłu, z problemami liczoneo się także w sektorze rybołówstwa, gdyż flota rybacka Hiszpanii była postrzegana w niektórych państwach WE jako zagrożenie dla ich interesów gospodarczych.

Kwestie te stały się przedmiotem długich negocjacji akcesyjnych: oczekiwania, jakie Hiszpania wiązała z przystąpieniem do Wspólnot Europejskich, stanowiły jednocześnie problem dla jej dotychczasowych członków. Poziom rozwoju ekonomicznego w Hiszpanii był dużo niższy niż państw Wspólnot: przemysł wymagał intensywnych reform strukturalnych, istotne problemy stwarzało hiszpańskie rybołówstwo i rolnictwo. Hiszpańska „flota bez łowisk”, której potencjał znacznie przewyższał floty państw członkowskich WE, wymagała podporządkowania regułom wspólnotowej polityki, na co nie chcieli wyrazić akceptacji Hiszpanie – m.in. ze względu na propozycje ograniczenia dopuszczalnych wielkości połowów ryb i obszarów połowów⁵. Francja, Włochy i Grecja obawiały się szczególnie konkurencji tańszej, niż w państwach Wspólnot, produkcji rolnej: owoców, warzyw, oliwy, wina etc. Niepokój państw członkowskich WE budziły także finansowe konsekwencje rozszerzenia – konieczność znacznego zwiększenia wpłat do budżetu Wspólnot, a także implikacje instytucjonalne przyjęcia nowych członków: rozszerzenie Wspólnot o Grecję zwiększyło problemy związane z podejmowaniem

² 10 grudnia 1981 r. Hiszpania została przyjęta do NATO.

³ por. np. B. Jackiewicz i in: *Okresy przejściowe w Traktatach o przystąpieniu do Unii Europejskiej – wybrane przykłady: Hiszpania, Portugalia, Austria, Finlandia, Szwecja*, Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu RP, Warszawa 1998; G. Bematowicz, *Hiszpania a proces integracji europejskiej*, Studia Europejskie 2/1999.

⁴ Zgodnie z definicją OECD konkurencyjność jest to zdolność gospodarki do produkowania w warunkach wolnego rynku towarów i usług spełniających wymogi międzynarodowego rynku, a także zdolność do utrzymania i zwiększenia realnych dochodów ludności w długim czasie.

⁵ W 1976 r. Komisja Europejska przedstawiła Radzie propozycję, zakładającą m.in. ustalenie limitów na dostęp państw członkowskich do wód pomiędzy 12 a 200 mil z uwzględnieniem wielkości ich floty i uzależnienia gospodarczego o rybołówstwo. Państwa trzecie musiałyby dostęp do tych wód negocjować ze Wspólnotą; według danych OECD w 1981 roku w Hiszpanii w przemyśle związanym z rybołówstwem pracowało 129 tys. osób, a dalsze 700 tys. pracowało w przemyślach zależnych od tego sektora. W państwach WE w rybołówstwie pracowało łącznie około 600 tys. osób; dane za: V. M. Reyes: *Reguły gry. czyli o negocjacjach akcesyjnych*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 1999, s. 86.

decyzji, a przyjęcie kolejnych państw mogło skomplikować procedurę w znacznie większym stopniu⁶.

20 kwietnia 1978 r. w raportach *Przemyslenia nad ogółem problemów rozszerzenia* (tzw. FRESCO) Komisja stwierdzała, że motywacja trzech krajów kandydujących – Grecji, Hiszpanii i Portugalii ma charakter przede wszystkim polityczny; „zakotwiczenie” niestabilnych instytucji demokratycznych. Jednocześnie Komisja podkreśliła, iż „niespełnienie przez Wspólnotę oczekiwań trzech demokratycznych krajów oznaczałoby sprzeniewierzenie się zasadom, na których jest ona zbudowana”⁷. W raporcie szczegółowo przedstawiono analizę trudności, jakie mogą się pojawiać w polityce ekonomicznej, rolnictwie, energetyce, sprawach socjalnych i polityce regionalnej WE.

Najważniejsze problemy negocjacji dotyczyły rolnictwa, rybołówstwa, liberalizacji obrotów towarowych, kwestii związanych z polityką społeczną i zatrudnieniem. 12 czerwca 1985 r. został podpisany układ o przystąpieniu Hiszpanii do Wspólnot Europejskich, a 1 stycznia 1986 r. państwo stało się pełnoprawnym członkiem WE.

Traktat akcesyjny ustanawiał siedmio- i dziesięcioletnie okresy przejściowe na dostosowanie Hiszpanii do wspólnotowych regulacji „w dziedzinach wrażliwych” dla obu stron – dotyczyło to np. zredukowania taryf celnych dla artykułów przemysłowych, dla towarów importowanych przez Hiszpanię z państw trzecich, prawa do zakładania przedsiębiorstw usługowych czy w sektorach uznanych za szczególnie wrażliwe, jak samochodowy, tekstylny i stalowy⁸.

Francja i Włochy domagały się długich okresów przejściowych dla Hiszpanii w dziedzinie rolnictwa. W ciągu siedmiu lat miały zostać zniesione cła na większość produktów rolnych eksportowanych przez Hiszpanię, przy jednoczesnym zastosowaniu systemu kwot kompensacyjnych – mechanizmu wyrównującego ceny produktów. W odniesieniu do handlu tzw. produktami wrażliwymi (np. eksportu hiszpańskiej oliwy i wina oraz importu z EWG mleka czy pszenicy), na wniosek państw WE, obawiających się konkurencji tańszych produktów hiszpańskich, okres przejściowy wydłużono do 10 lat⁹. W okresie przejściowym (17 lat) wprowadzono licencje dla hiszpańskiego rybołówstwa na wodach Wspólnoty. Hiszpanie mieli podporządkowywać się regulacjom m.in. w zakresie wielkości poławianych ryb, dostępu do wód i sprzętu używanego do połowu¹⁰.

Acquis w zakresie konkurencji, harmonizacji prawa, transportu, ochrony środowiska oraz ochrony konsumenta miało zostać wprowadzone od momentu przystąpienia. Pełna liberalizacja handlu towarami przemysłowymi została przewidziana na 1993 rok (50% obniżka taryfy celnej miała nastąpić w 1989 r.). Okres przejściowy w obszarze swobody przepływu kapitału trwał 5 lat i dotyczył między innymi inwestycji bezpośrednich dokonywanych w innych państwach członkowskich przez osoby zamieszkałe w Hiszpanii w związku z nabywaniem i użytkowaniem nieruchomości oraz nabywaniem papierów wartościowych.

W zakresie swobody przepływu pracowników wprowadzono zasadę jednakowego traktowania pracowników hiszpańskich osiedlonych w krajach członkowskich od chwili

⁶ 23 lutego 1981 r. w Madrycie miała miejsce próba wojskowego zamachu stanu. To wydarzenie skłoniło obydwie strony procesu negocjacji do nadania integracji Hiszpanii ze Wspólnotami priorytetowego charakteru i przyspieszenia negocjacji.

⁷ Por. szerzej: R. Gillespie: *Spain: The European and International Challenges*, Frank Cass, London; A. Wójcik: *Przystąpienie Hiszpanii do Wspólnot Europejskich*, „Biuletyn Analiz UKIE” nr 7/ 2001.

⁸ Por. szerzej: *Traktat Akcesyjny Hiszpanii i Portugalii do EWG*, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego Seria: *Dokumentacja Akcesyjna*, tom 2, Warszawa 1998.

⁹ Przepisy odnoszące się do WPR nie miały zastosowania do Wysp Kanaryjskich, Ceuty i Melilli.; por. *Traktat Akcesyjny ...op. cit.*

¹⁰ Przed zakończeniem negocjacji, w 1980 roku kraje członkowskie Wspólnot podpisały z Hiszpanią umowę zmniejszającą limit połowów najważniejszych gatunków ryb oraz redukcję licencji zezwalających na korzystanie hiszpańskim statkom z wód wspólnotowych. Z udziału we Wspólnej Polityce Rybołówstwa wyłączono Wyspy Kanaryjskie oraz terytoria Ceuty i Melilli; por. V. M. Reyes: *op. cit.*, Hiszpania otrzymała pomoc przedakcesyjną w wysokości 28,5 miliona ecu na restrukturyzację swojej floty rybackiej por. szerzej: G. Bematowicz, *op. cit.*

podpisania traktatu oraz siedmioletni okres przejściowy dla swobodnego przepływu osób (z wyjątkiem swobody przepływu osób między Luksemburgiem, gdzie okres ten miał wynosić 10 lat). Utrzymano przez trzy lata ograniczenia w eksporcie do Wspólnot niektórych produktów przemysłu stalowego¹¹. W tym czasie rząd hiszpański mógł subsydiować przemysł w celu jego restrukturyzacji.

2. Skutki przystąpienia do WE

Jednym z najważniejszych politycznych efektów przystąpienia Hiszpanii do WE było utrwalenie demokratycznych przemian w państwie. Dzięki integracji z EWG Hiszpania przestała być izolowana w stosunkach międzynarodowych, co oceniane było jako powrót *ad fontes* – do wspólnoty państw europejskich, opartych na wspólnej tradycji i wartościach. Stabilizacja polityczna, wynikająca z przynależności do jednej z najważniejszych organizacji gospodarczych świata wpłynęła na zwiększenie zainteresowania inwestorów Hiszpanią i doprowadziła do intensywnego napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), dzięki którym państwo zaczęło się dynamicznie rozwijać.

W pierwszych latach po przystąpieniu do WE szybkiemu rozwojowi Hiszpanii sprzyjała ogólna poprawa koniunktury światowej i niskie ceny surowców (m. in. spadek cen ropy naftowej: z 27 USD za baryłkę do 15 USD za baryłkę, co poprawiło bilans energetyczny kraju). W okresie przedakcesyjnym szacowano, że przystąpienie Hiszpanii do Wspólnot nastąpi w sekwencji: trudny okres dostosowawczy („szok integracyjny”), a następnie długookresowe korzyści. Ze względu na globalny cykl ekonomiczny stało się odwrotnie: w 1986 roku EWG znajdowała się w okresie ekspansji, a Hiszpania przeżywała okres kryzysu ekonomicznego. Przyłączenie do Wspólnoty zbiegło się z cyklem ekspansyjnym: od momentu akcesji w Hiszpanii rozpoczął się kilkuletni intensywny wzrost gospodarczy, którego poziom był wyższy niż w pozostałych państwach OECD¹².

Podstawową rolę w szybkim rozwoju gospodarczym kraju odegrał **napływ obcego kapitału** od połowy lat sześćdziesiątych. Biorąc pod uwagę okres 1960-1993, ponad 85% bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) napłynęło do Hiszpanii po przystąpieniu do WE. Przystąpienie Hiszpanii do Wspólnot wpłynęło na znaczne zwiększenie zaufania zagranicznych inwestorów, co w efekcie przyczyniło się do intensyfikacji napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Oprócz kapitałów z krajów Wspólnot napływał kapitał z państw trzecich, które w ten sposób chciały uzyskać dostęp do rynku WE. Inwestycje te miały istotny wpływ na zmiany w modelu specjalizacji i konkurencyjności gospodarki hiszpańskiej – doprowadziły m.in. do szybkiej restrukturyzacji i modernizacji przemysłu. Dzięki inwestycjom następował import kapitału i technologii, a także *know how* w zakresie zarządzania i przedsiębiorczości, co przyczyniło się do poprawy konkurencyjności eksportu Hiszpanii na rynkach międzynarodowych. Warto podkreślić, że BIZ jednocześnie powodowały dalsze różnicowanie regionalne kraju, gdyż inwestorzy preferowali gałęzie konkurencyjne, o wyższej produktywności i o wyższych perspektywach zysków.

Od momentu akcesji istotne zmiany zaszły w strukturze geograficznej obrotów handlowych. Podczas gdy w 1984 r. 34,2% importu hiszpańskiego pochodziło z państw WE i 52% eksportu było kierowane na ten rynek, w 1986 r. było to już odpowiednio:

¹¹ B. Jackiewicz i in.:op. cit.

¹² Galy, Pastor, Pujol, Thierry: *Spain: Converging with the European Community*; IMF Occasional Paper, No. 101, 1993.

50,2% i 78,7%. W tym samym czasie spadł udział Stanów Zjednoczonych w handlu zagranicznym Hiszpanii, a wzrósł Francji i RFN¹³.

W omawianym okresie (1986-1991) hiszpański PKB *per capita* wzrósł z 68% do 79% średniej Wspólnot, co świadczyło o właściwym kierunku wykorzystywania zarówno inwestycji zagranicznych, jak i pomocy z budżetu WE. W latach 1986-1992 inwestycje zagraniczne rosły o 10-14% rocznie i w 1991 r. były o 75% wyższe niż w 1986 r.¹⁴. Stopa inflacji zmniejszyła się z 10% w 1986 r. do 5,5% w 1991 r. W latach 1986-1990 powstało prawie 2 miliony nowych miejsc pracy, a stopa bezrobocia spadła z prawie 22% w 1986 r. do 16,1% w ostatnim kwartale 1990 r.¹⁵. Na ten efekt nałożyły się także – obok intensywnego ekonomicznego wzrostu – reformy rynku pracy, przeprowadzone w 1984 r. Czynniki te sprawiły, że w ciągu pierwszych lat członkostwa we Wspólnotach, jego społeczny odbiór był w Hiszpanii generalnie pozytywny, pomimo trwających okresów przejściowych i kontynuowania procesów modernizacyjnych gospodarki.

Negatywne efekty przystąpienia Hiszpanii do WE związane były z procesami dostosowawczymi w sektorze publicznym, przemysłowym, rolnictwie i rybołówstwie – m.in. ze względu na konieczność intensywniej restrukturyzacji przemysłu, zmian w produkcji rolnej i ograniczeń nałożonych na hiszpańską flotę rybacką w traktacie akcesyjnym. W wyniku akcesji nastąpiły także inne perturbacje ekonomiczne. Wprowadzenie podatku od wartości dodanej (VAT), obowiązującego w krajach Wspólnot, spowodowało wzrost cen w państwie od 8% do 14%, co szczególnie mocno odczuły osoby najbiedniejsze i bezrobotni.

Wysoki deficyt handlowy należy także zaliczyć do jednego z najmniej korzystnych krótkookresowych efektów członkostwa. 20 marca 1970 r. Hiszpania podpisała z EWG układ preferencyjny, którego podstawowym celem była likwidacja barier celnych w handlu. W efekcie nastąpiło otwarcie rynków europejskich dla produktów hiszpańskich, podczas gdy rynek hiszpański pozostawał zamknięty dla produktów z państw Wspólnot. Z chwilą przystąpienia Hiszpanii do WE, zgodnie z postanowieniami traktatu akcesyjnego, hiszpański rynek dla tych produktów został jednak otwarty. Ze względu na znaczny import produktów europejskich wpłynęło to w następnych latach na zmianę znaku bilansu płatniczego, a przede wszystkim bilansu handlowego¹⁶. W długim okresie zmiany te miały pozytywny wpływ na gospodarkę hiszpańską, gdyż producenci musieli się dostosować do zaostrzonych warunków konkurencji, jednak koszt dostosowań w krótkim okresie, zwłaszcza dla osób pracujących w tzw. „sektorach wrażliwych”, takich jak rolnictwo, przemysł tekstylny i stalowy był wysoki¹⁷.

Pozytywnym aspektem stało się stopniowe zmniejszenie negatywnego salda bilansu handlowego poprzez sektor usług, głównie turystyki, rozwijającej się intensywnie po przystąpieniu Hiszpanii do WE (m.in. nowoczesna infrastruktura turystyczna). Duże znaczenie tego sektora można ocenić m.in. po kierunkach migracji wewnętrznej: najwyższe saldo migracji osiągnęły regiony skupiające znane ośrodki turystyczne, m.in. Andaluzja, Baleary, Wyspy Kanaryjskie czy Walencja.

Bardzo ważną rolę w rozwoju gospodarczym Hiszpanii odegrały środki pomocowe otrzymywane z budżetu Wspólnot. Hiszpanię charakteryzują duże dysproporcje regionalne w rozwoju gospodarczym – najwyższy poziom osiągnęły takie regiony, jak: Madryt, Katalonia, Baleary, Aragonia czy La Rioja, a najniższy – Estremadura, Kastylia,

¹³ K. Szymkiewicz: *Droga Hiszpanii do EWG: przykład do naśladowania?*, Centrum im. A. Smitha, nr 10/1995?

¹⁴ por: *España de la Union Europea. Diez anos desde la firma del Tratado de Adhesion*, Madrid, Secretaria General del Portavoz del Gobierno, 1995; T Kozak-Lisiecka: *Problemy rozwoju Polski i wybranych krajów europejskich*, Instytut Rozwoju i Studiów Strategicznych, Warszawa 1995, s. 14.

¹⁵ *The 1996 IGC – National Debates: Germany, Spain, Sweden and the UK*, The Royal Institute of International Affairs, Discussions Paper 67.

¹⁶ A. Lorca: *Wpływ przystąpienia do WE na gospodarkę hiszpańską* [w:] *Hiszpańska droga do UE*, Instytut Europejski w Łodzi, zeszyt 13.

¹⁷ por. szerzej: K. Szymkiewicz :op. cit.; H. Lopez , S. Fabrizio, A. Ubide: *How long is the Long Run? A Dynamic Analysis of the Spanish Business Cycle*, IMF Working Paper, June 1997.

Andaluzja. Restrukturyzacja przemysłu np. dotknęła w największym stopniu takie regiony, jak Baskonia, Asturia i Kantabria. Rozwój regionalny państwa został pobudzony w wyniku pomocy otrzymywanej w ramach **funduszy strukturalnych**, jednak pierwsze skutki członkostwa były dla najsłabszych regionów Hiszpanii niekorzystne: bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) lokowano głównie w regionach rozwiniętych, co skutkowało dalszym zwiększaniem ich atrakcyjności inwestycyjnej. Automatycznie powodowało to dalsze pogłębianie się różnic pomiędzy regionami.

Hiszpania należy do grupy krajów, którym przypada najwięcej środków z funduszy strukturalnych przeznaczonych na cele regionalne: obejmują one prawie 80% ludności hiszpańskiej i dotyczą w różnym stopniu wszystkich wspólnot autonomicznych. Środki pomocowe dla Hiszpanii miały umożliwić łagodzenie dysproporcji istniejących między różnymi krajami i regionami Europy. Utworzono nowy Fundusz Spójności, z którego – oprócz Hiszpanii – korzystają także Portugalia, Grecja i Irlandia. Pomimo faktu, że działaniem funduszy nie był objęty cały obszar państwa (jak w przypadku Portugalii i Grecji), lecz jedynie niektóre regiony, gdzie PKB *per capita* nie przekraczał 75% średniego PKB WE, Hiszpania stała się głównym beneficjentem pomocy strukturalnej Wspólnot. Ze zreformowanych w 1988 r. funduszy, które zostały ograniczone do pięciu podstawowych celów: rozwój regionalny, restrukturyzacja przemysłu, kształcenie młodzieży, zwalczanie bezrobocia i pomoc dla rolnictwa, do 1993 r. Hiszpania otrzymała 21% wszystkich środków¹⁸. Ich wykorzystanie przyczyniło się do zmniejszenia dysproporcji regionalnych w państwie, a także do podwyższenia poziomu rozwoju gospodarczego kraju względem pozostałych członków WE.

W wyniku przystąpienia Hiszpanii do WE areal rolny Wspólnoty zwiększył się o 30%, a odsetek aktywnej populacji rolniczej o 31%. Potencjał konsumpcji zwiększony został o 14% (36 milionów konsumentów). Ich średni przychód był jednak o połowę niższy niż średnia w WE¹⁹. Rolnictwo hiszpańskie różniło się znacznie od rolnictwa w EWG, zarówno strukturą produkcji (warzywa, owoce, zboża, wino, oliwa), jak i cenami produktów i systemem pomocy (np. produkcja owoców i warzyw w Hiszpanii nie była dotowana, w odróżnieniu od rolnictwa wspólnotowego, rozwijanego w ramach Wspólnej Polityki Rolnej).

Przed przyjęciem Hiszpanii do WE udział rolnictwa (wraz z rybołówstwem) w tworzeniu dochodu narodowego wynosił 5,9%, a w rolnictwie i rybołówstwie pracowało łącznie ponad 18% ogółu zatrudnionych²⁰. Po kilku latach członkostwa udział ludności zatrudnionej w rolnictwie zmalał do 9,8% w stosunku do ogółu pracujących. Unowocześnienie struktury rolnictwa i zwiększenie jego wydajności wynikało głównie z pomocy udzielanej rolnictwu w ramach funduszy wspólnotowych: w okresie 10 lat członkostwa poziom subwencji dla rolnictwa Hiszpanii zwiększył się z 2% do 26% wartości produkcji rolnej.

W traktacie akcesyjnym Hiszpania otrzymała siedmio- i dziesięcioletnie okresy przejściowe w rolnictwie. Dostosowywanie się do wymagań UE postępowało efektywnie, pomimo zmniejszenia okresu przejściowego dla produktów rolniczych z 10 do 7 lat w związku z powstaniem jednolitego rynku. Hiszpańska produkcja rolna, której początkowo – ze względu na niższe koszty produkcji – obawiały się zwłaszcza takie państwa jak Francja, Włochy czy Grecja okazała się mniej konkurencyjna, a bardziej komplementarna względem rolnictwa Wspólnot²¹. Jednocześnie krótkookresowe implikacje przystąpienia do Wspólnot i uczestnictwa we Wspólnej Polityce Rolnej były oceniane negatywnie przez rolników, rozczarowanych koniecznością dostosowania się do postanowień traktatu akcesyjnego, zakładającą m.in. ograniczenie w Hiszpanii produkcji wina i oliwy.

¹⁸ *Reflections on Globalization, Spain, and the IMF*; E. Aninat, International Monetary Fund, Spain, June 29, 2001.

¹⁹ M. V. Reyes: op. cit.

²⁰ *Spain: Landmarks in Economic Development, 1939-92* by E. Spittäler and M. Galy.

²¹ por. np.: E. Szot: *Bilans dodatni*, „Rzeczpospolita” z 5 marca 1996 r.

Dynamiczny wzrost ekonomiczny, a także wzrost prywatnej konsumpcji, został zahamowany w trakcie pierwszego kryzysu naftowego. Zwraca się uwagę, iż szybki wzrost PKB w latach 1986-1990 przesłonił potrzeby strategiczne – nie stworzono odpowiedniego klimatu i dostatecznie silnych zachęt do wzrostu inwestycji krajowych i poprawy konkurencyjności firm hiszpańskich na rynku zagranicznym. Na początku 1991 r. uwidoczniły się negatywne efekty nie ukończonych reform strukturalnych i wzrastającego deficytu zagranicznego. W państwie zapanował kryzys, który w drugiej połowie 1992 r. przekształcił się w recesję²².

3. Uwagi końcowe

Decyzja o rozszerzeniu Wspólnot o trzy państwa Europy Południowej: Grecję (1981), Hiszpanię i Portugalie (1986) podjęta została przede wszystkim w oparciu o kryteria polityczne: dotychczasowi członkowie Wspólnot opowiedzieli się za wsparciem niestabilnych demokracji i uniemożliwieniem powrotu rządów autorytarnych w trzech aplikujących o członkostwo państwach.

Przystąpienie Hiszpanii i Portugalii uważane jest za najtrudniejsze dokonane rozszerzenie Wspólnot. Konieczność przeznaczenia dodatkowych środków ze wspólnotowego budżetu na modernizację przemysłu i infrastruktury nowych członków, a także na rozwój najsłabiej rozwiniętych regionów oraz unowocześnienie rolnictwa i rybołówstwa w tych państwach oznaczała podniesienie poziomu solidarności państw Wspólnot Europejskich na nowy poziom. Decyzja ta spowodowała przejściowe osłabienie pozycji konkurencyjnej Wspólnot względem USA czy Japonii i istniały obawy, że poniesione koszty mogą okazać się znacznie wyższe, niż potencjalne korzyści polityczne, wynikające z rozszerzenia Wspólnot (jak powiększenie obszaru stabilnej demokracji w Europie, wzmocnienie wpływów WE regionie basenu Morza Śródziemnego i automatycznie ograniczenie w tym regionie wpływów Związku Radzieckiego).

Warto podkreślić, że ten ostatni czynnik: podział świata na dwa przeciwstawne bloki istotnie wpłynął na decyzję dotyczącą przyłączenia Hiszpanii do WE i zaoferowania państwu znacznej pomocy finansowej, w wyniku której nastąpił intensywny rozwój gospodarczy kraju. Zagrożenie, związane z potencjalnym niebezpieczeństwem przejścia Hiszpanii na drugą stronę „żelaznej kurtyny” było argumentem za przyjęciem kraju do Wspólnot.

W wyniku decyzji o przyjęciu państw o niższym poziomie rozwoju gospodarczego, pomimo obaw przed ekonomicznymi konsekwencjami tego procesu, nastąpiło uruchomienie funduszy pomocowych dla nowych członków, które miały pomóc tym państwom w przyspieszeniu rozwoju gospodarczego. Implikacje tych decyzji dla Hiszpanii okazały się bardzo korzystne: pomoc otrzymana z funduszy strukturalnych i FEOGA niewątpliwie przyczyniła się do unowocześnienia hiszpańskiego rolnictwa, przyspieszenia poziomu rozwoju poszczególnych regionów kraju, modernizacji przemysłu i zwiększenia konkurencyjności państwa.

Biorąc pod uwagę obecny stan wiedzy na temat procesów modernizacyjnych hiszpańskiej gospodarki, a zatem perspektywę długookresową można stwierdzić, że pozytywne skutki przystąpienia Hiszpanii do WE zdecydowanie przeważały nad negatywnymi: kraj został przyjęty do najważniejszej na kontynencie organizacji zrzeszającej państwa demokratyczne, co zakończyło jego wieloletnią izolację, a polityczne zaufanie do stabilnych rządów, wybieranych na drodze procedur

²² Zwolnienie gospodarki spowodowało dalszy wzrost bezrobocia – do 21,5% w 1993 r. Deficyt budżetowy w 1991 r. wynosił 5,2% PKB, w 1992 r. 4,6%, a w 1993 r. już 7,5% PKB; por. Galy, Pastor, Pujol, Thierry: op.cit.; *The 1996 IGC...* op.cit.

demokratycznych i przestrzegających praw człowieka doprowadziło do znacznego napływu kapitału zagranicznego, głównie w postaci BIZ, co przyczyniło się do dynamicznego rozwoju gospodarki hiszpańskiej i poprawy warunków życia jej obywateli.

Liberalizacja gospodarcza wpłynęła na wzrost konkurencyjności Hiszpanii. Nastąpiła restrukturyzacja niemal wszystkich sektorów hiszpańskiej gospodarki i znaczna rozbudowa infrastruktury – głównie w wyniku napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Warto podkreślić, że napływ BIZ do Hiszpanii rozpoczął się na większą skalę już w latach sześćdziesiątych, a zatem proces modernizacji gospodarki zaczął się jeszcze przed przystąpieniem Hiszpanii do WE. Akcesja stanowiła natomiast zdecydowany impuls dla zwiększenia skali napływu BIZ i – w efekcie – dynamicznego rozwoju kraju, co w ciągu kilku lat doprowadziło do zmniejszenia dystansu, dzielącego Hiszpanię od pozostałych państw WE.

Należy jednocześnie podkreślić, że krótkookresowe gospodarcze skutki przystąpienia Hiszpanii do WE powodowały szereg trudności i przeważały nad pozytywnymi skutkami członkostwa, odczuwanymi wyraźnie w długiej perspektywie. Wysoki deficyt bilansu handlowego, podwyższone ceny żywności m.in. w wyniku wprowadzenia podatku od wartości dodanej (VAT) z dniem akcesji, okresy przejściowe w rolnictwie i rybołówstwie, a także ograniczenia w przepływie siły roboczej stanowiły najważniejsze trudności, z jakimi Hiszpania musiała się uporać. W krótkim okresie przeważały problemy związane z dostosowaniem gospodarki do wymogów konkurencyjności na rynkach WE, zmiany związane z restrukturyzacją i modernizacją gospodarki, głównie w sektorze hutniczym, stoczniowym i chemicznym i związane z tym problemy społeczne – przede wszystkim bezrobocie. Tworzenie nowych miejsc pracy w omawianym okresie wprawdzie obniżyło stopę bezrobocia, jednak nadał był to jeden z najważniejszych problemów społecznych w kraju. Przystąpienie do Wspólnot i inwestycje nie przyniosło zasadniczej poprawy w zwalczaniu bezrobocia w Hiszpanii (por. tabela).

Problemy gospodarcze Hiszpanii w pierwszych latach akcesji obniżyły stopień poparcia członkostwa wśród wybranych grup zawodowych: negatywnym skutkiem integracji ze Wspólnotami szczególnie silnie sprzeciwiali się rolnicy, rybacy i robotnicy z modernizowanych przedsiębiorstw.

Wraz z rozszerzaniem się Unii Europejskiej o państwa będące na niższym poziomie rozwoju gospodarczego niż założycielskie, takie jak Irlandia, Grecja, Hiszpania i Portugalia, solidarność bogatszych krajów członkowskich z krajami względnie uboższymi nabierała coraz większego znaczenia. Dzięki pomocy otrzymywanej w ramach funduszy strukturalnych Hiszpania zmniejszyła poziom dysproporcji regionalnych i zintensyfikowała rozwój najmniej rozwiniętych regionów. Środki pomocowe umożliwiły także modernizację infrastruktury.

Należy dodać, że akcesja dotyczyła przystąpienia do najsilniejszej w Europie organizacji gospodarczej (Europejska Wspólnota Gospodarcza), a nie do znacznie bardziej zaawansowanej struktury polityczno-ekonomicznej, jaka jest UE.

Priorytetowym celem politycznym przystąpienia Hiszpanii do Wspólnot Europejskich było zwiększenie rangi państwa w stosunkach międzynarodowych i umocnienie przemian demokratycznych, „otwarcie na świat” kraju pozostającego od 1939 r. pod dyktatorskimi rządami – stąd akcesja oznaczała umożliwienie państwu odgrywania aktywnej roli na arenie międzynarodowej i uznanie, że Hiszpania stała się państwem demokratycznym.

Dzięki uzyskaniu członkostwa we Wspólnotach państwo zyskało możliwość wpływania na decyzje podejmowane we Wspólnocie, a zatem wpływania na kształt stosunków politycznych i gospodarczych WE i kierunki integracji europejskiej. Hiszpania szczególnie intensywnie korzysta z tego prawa w odniesieniu do polityki regionalnej, funduszy pomocowych, reform Wspólnej Polityki Rolnej czy stosunków z Ameryką Łacińską i państwami Morza Śródziemnego. Swoją siłę negocjacyjną i polityczną rangę we Wspólnotach Hiszpania podkreśliła m.in. w trakcie negocjowania Traktatu o Unii Europejskiej, kiedy decyzję o poparciu traktatu uzależniono od zgody pozostałych państw

członkowskich na utworzenie nowego, specjalnego funduszu pomocowego dla krajów o najniższym poziomie rozwoju gospodarczego.

Obecne polityczne i gospodarcze znaczenie Hiszpanii, m.in. wprowadzenie państwa do strefy euro, podpisanie Układu z Schengen, aktywny udział w debacie na temat przyszłości Unii Europejskiej i warunków wschodniego rozszerzenia potwierdza tezę, że chociaż integracja ze Wspólnotami Europejskimi w krótkim okresie niesie konieczność trudnego okresu dostosowań, w trakcie którego negatywne implikacje otwarcia gospodarki na konkurencyjny rynek WE mogą powodować istotne problemy społeczne i ekonomiczne, to jednak w dłuższej perspektywie jest to proces korzystny dla państwa, efektywnie wykorzystującego pomoc z budżetu Wspólnot Europejskich.

Rozwój gospodarki hiszpańskiej w latach 1985-1994 (%)

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Wzrost PKB	2,3	3,2	5,5	5,3	5,2	3,7	2,3	0,8	-1,0	1,1
Inflacja	8,8	8,8	4,6	5,8	6,9	6,7	5,9	5,9	4,6	4,7
Bezrobocie	23,0	21,5	20,8	20,6	16,2	16,1	16,3	19,6	23,4	24,0

Źródło: V. M. Reyes: *Reguły gry, czyli o negocjacjach akcesyjnych i łączeniu się Europy*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 1999, s.116